

HET JAAR EN DE PLAATS VAN GEBOORTE

VAN

CHRISTOFFEL PLANTYN,

DOOR

MR. CH. M. DOZY.

NIETS is onaangenamer dan de ontdekking dat historische bijzonderheden, die men met meer of minder ophief medegedeeld heeft, reeds voorlang urbi et orbi bekend zijn gemaakt en, zij 't dan ook in een verborgen hoekje, voor een ieder te lezen waren. Toch is dit moeielijk te vermijden, het Repertorium voor Vaderlandsche Geschiedenis is zeker een onschatbare leid-draad, maar alleen wat tijdschriften betreft. Eene wetenschappelijke bibliographie d.i. geen naamlijst, van werken over vaderlandsche geschiedenis, maar eene Bibliotheca Historico-Neerlandica is en blijft een pium votum; dat er op dit terrein wel gewerkt is, wil ik hiermede natuurlijk niet ontkennen.

Niet de gedachte echter dat de hierna te vermelden aanteekening reeds vroeger gepubliceerd zou zijn, gaf mij deze klacht in de pen, maar integendeel de vrij groote zekerheid, dat hier geen onderzoek noodig was om te constateeren, dat dit niet het geval was. Immers, het mag onnut heeten om zorgvuldig na te gaan wat er al over PLANTYN geschreven is, nu Max Rooses het onderzoek naar diens leven en werken z. t. z. voorloopig afgesloten heeft. Het prachtwerk, dat ik hier bedoel is onlangs in den *Gids* besproken, en het was niet meer dan natuurlijk, dat ook hier de kritiek onwillekeurig tot lofrede werd.

Doorwrochter en daarbij tevens fraaier uitgevoerd werk is dan ook moeilijk denkbaar. Zien we wat Max Rooses omtrent PLANTYNS geboorteplaats en jaar vermeldt.

Ten opzichte van het laatste vertrouwt hij op het grafschrift, volgens hetwelk PLANTYN in 1589 op 75-jarigen leeftijd overleden en dus in 1504 geboren zou zijn. Omtrent de geboorteplaats bestaat geen enkele vertrouwde bron. Welk dorpje in de nabijheid van Tours op die eer mag aanspraak maken is dus nog een open kwestie. Dat het *Mont Louis* zou zijn is eene traditie, wier oorsprong duister is, en die minstgenomen moet geacht worden in de lucht te hangen; voor *Avertin* ¹/_{Cher} pleit alleen, dat na 1580 aldaar verscheidene naamgenoten van den grooten boekdrukker woonachtig waren.

In 1549 vestigde deze zich te Antwerpen. Zijne oudste dochter Margaretha was toen reeds geboren; zij trouwde in 1565 met Frans van Ravelinghen, meer als Raphelengius bekend. Deze vertrok in 1586 naar Leiden en werd er in 1587 tot gewoon hoogleraar in 't Hebreuwsch aangesteld. Bij zijn dood in 1597 liet hij drie zoons na, waarvan alleen zijn naamgenoot Frans ons op dit oogenblik aangaat. Deze was een beoefenaar der Latijnsche letteren en gaf enkele gedichten en andersz. in die taal uit. Hij stierf te Leiden in 1643. Zijn eerste dichtbundeltje in 1587 te Antwerpen uitgegeven, draagt tot titel: *Elogia Carmine Elegiaco in Imagines quinquaginta doctorum virorum*.

Ik/vermeld dit laatste, omdat onder mij berust een collectie portretten van geleerde mannen, op bladen geplakt en enkelen met bijschriften voorzien, die blijkens het titelblad door Raphelengius den zoon aangelegd is. Immers daarop prijkt het volgende gedicht:

Quos hic tabellis mortuis vides vivos,
 Vivis tabellis mortuos ve, Spectator;
 Miracula illi dum Parentis acternae,
 Abstrusa quamvis, vivida igneae mentis,
 Rimantur acie, posterisque recludunt,
 Miracula illi quid nisi ipsa Naturae.

FFF. RAPHELENGII.

De portretten zelf zijn onbeduidend op enkelen na, als o. a. de afbeelding van *Serafinus Caballi Theol. Dr. et totius ordinis praedicator a.* 1574 door PAULUS WTEWAEEL. Bovendien zijn er velen met wegsnijding van den rand, uitgeknipt en een enkele is zelfs gekleurd, zoodat het geheel meer op een kinderplakboek gelijkst dan op een verzameling, door een geleerd man tot eigen en anderer stichting en genot bijeenbracht.

Ook de omstandigheid, dat zij van den jongen Raphelengius afkomstig is laat mij vrij koud, vroegere bezitters stelden hier blijkbaar veel meer prijs op en meenden dat een werk uit diens bibliotheek tegen goud optewegen was. Het titelblad althans draagt de volgende hoogdravende aanteekening:

NB. haec rarissima ad me pervenire ex Bibliotheca Patris et Filii VAN ES 1730, ad quem patrem Essium h: d: haec ex ipsa domo aut Btbl. Raphelengii transierunt ergo auro contra cariora.

Trouwens uit eene breedvoerige toelichting tot de bewering, dat de onderteekening toch werkelijk van den heuschen Raphelengius afkomstig is, blijkt dat de oudere en de jongere van dien naam verward zijn en de vereering meer den naam dan den persoon geldt, althans niet op grondige kennis van dezen berust.

Bij dien van Es, vader en zoon behoeven wij niet stiltestaan, de lezer weet nu voldoende, in welke collectie zich de uitstekende afdruk van het portret van CHRISTOPHORUS PLANTINUS door Joh. Wierix bevindt, dat aanleiding tot deze regelen gaf. Immers daaronder staat het hierna volgende bijschrift, dat als afkomstig van 's mans kleinzoon mij belangrijk genoeg voorkwam, om ter algemeene kennis gebracht en den redacteur van dit tijdschrift, om daarin opgenomen te worden.

Natus in agro Turonensi, aut circa agrum Turonensem (à Chitré près de Chastelleraut, ut puto) mense Maio Anno 1520: obiit Antverpia prima Julii Anno 1589 inter ecundam et tertiam mediae noctis, me inter ceteros praesente, ejus ex filia nepote Francisco F. F. Raphelengio. Quamvis autem ipsius monumento inscriptum sit, et non solum vulgo creditum sit, sed etiam de ipsius filiabus et generis ita habitum, obiisse anno aetatis eptuagesimo quinto; mihi tamen ex pluribus aliquot annorum serie ipsius manu scriptis epistolis, atque adeo vitae ipsius prioribus annis ab ipso descriptis ac ad Alexandrum Graphaeum destinatis constat vix excessisse Annum aet. septuagesimum. Errorem tamen ex ipsius paulo ante obitum verbis ortum non nego.

Gaan we nu na wat door Raphelengius hier verklaard wordt.

Omtrent de geboorteplaats laat hij zich niet met zekerheid uit; was zij dus van elders bekend, dan zou zijn meening niet veel gewicht in de schaal leggen. Nu dit niet het geval is, heeft zij althans meer waarde dan de bestaande hypothesen; zij sluit zich aan bij eene genealogie, die, naar Rooses mededeelt in het begin dezer eeuw onder J. B. van der Aa berustte en die als plaats van overlijden van Plantijn's vader (in 1567) hetzelfde Chitré aanwees. Die geslachtslijst acht Rooses wel niet volkomen betrouwbaar, hij kent haar echter toch „un cachet d'authenticité" toe.

Ik mag niet voorbij zien, dat én St. Aventin én Mont Louis dichter bij Tours gelegen zijn dan Chitré, maar voor beiden pleit zoo weinig, dat zij aan laatstgenoemd plaatsje wel geen ernstige concurrentie zullen aandoen. Dat de meening van Raphelengius niet uit de luchtgegrepen is, dat hij zich althans ijverig met de levensgeschiedenis van zijn grootvader bezig hield, blijkt uit wat hij omtrent diens leeftijd mededeelt.

Hier heerscht geen twijfel en is hij het, die den twistappel opwerpt, maar hier ook spreekt hij met kracht van reden en grond van wetenschap. Hij put zijne kennis uit een briefwisseling van Plantijn met ALEXANDER GRAPHEUS, voorwaar geen onbekende. Immers

diens vader CORNELIS en hij-zelf waren Plantijn's beschermers, toen hij zich te Antwerpen vestigde en financiële hulp hem volstrekt vereischt was, om tot een standpunt te klimmen, waar zijn energie en talent zich vrij zouden kunnen ontwikkelen.

Gemelde briefwisseling is wellicht niet vernietigd, dan toch op dit oogenblik onvindbaar. De heer Max Rooses had de goedheid mij medetedeelen, welke brieven van en aan Grapheus in het Museum Plantinianum zich bevinden en wat er aan het Antwerpsche gemeentearchief omtrent hem bekend is. Een resultaat, waarvoor ik dankbaar was maar een negatief resultaat. Wij kunnen dus niet nagaan in hoever de zeer stellige bewering van Raphelengius vertrouwen verdient, dat PLANTYN slechts 70 en niet 75 jaren oud zou geworden zijn.

Hij erkent, dat het algemeen gevoelen, ook van zijne descendenten vóór het overlijden op 75-jarigen leeftijd stemt en geeft toe, dat die meening en trouwens ook het grafschrift steunen op de eigen woorden van PLANTYN op zijn sterfbed uitgesproken. Desniettegenstaande stelt hij tegenover die woorden eens stervenden, hetgeen hij in diens brieven in volle levenskracht geschreven, gevonden heeft. Daaruit zou met de meeste stelligheid blijken, dat CHRISTOFFEL PLANTYN in de maand Mei van het jaar 1520 geboren is. Zoo men Raphelengius slechts vertrouwt, hebben die brieven zeker minstens even veel waarde als de uiting, wellicht in onduidelijke bewoordingen, in de laatste oogenblikken van 't leven.

Bij opzettelijke misleiding kan R. moeielijk belang gehad hebben, hij had dan ook zijne bewering wel in wijder kring verkondigd en haar niet, als voor hem zelf alleen bestemd, genoteerd. Blijft alleen de vraag, of PLANTYN in die brieven ipsis verbis zijn geboortejaar noemde, dan wel dit door R. uit andere opgaven is afgeleid, waaromtrent misrekening mogelijk is?

Een ieder moge zich daarvoor of daartegen verklaren; ik zou tot deze mededeeling reeds gedrongen zijn door de mogelijkheid, dat zij leidt tot opduiking van de besproken briefwisseling met Grapheus. Mocht dit het geval zijn!

Een man, waarvoor een monument is opgericht als het Museum Plantinianum en het daaruit ontsproten werk van Max Rooses verdient, dat men zich met zijne levensbijzonderheden bezig houdt.

